

(«Jornada», 18-XII-1962). *Cigarrer* [Lab. 1839]; *cigarrera*. *Cigarró* (1923). —⁴ Una dita tòpica fa: «A Tudela — la ciguela; / a Seró, — lo cigaló / --- / 1 a Viuves lo pescador», *BCEC*, 1901, 166. —⁵ Fiter i Inglès, *Mem. Assoc. Cat. Exc. Ci.* 1, 263.

CIGNE, pres del ll. *cŷcnus* i, aquest, del gr. *χύκνος* id. □ 1.ª doc.: 1420-30.

Es va vacillar bastant entre *cigne* i *cisne*, cosa comprensible majorment pel fet que hi hagué formes amb *-s-* o amb *-ci-* no sols en castellà (veg. *DCEC* I, 813a) sinó també en francès i italià antics. Però el *DAG.* dóna ja tres testimonis de *signe* en el S. xv (des de Felip de Malla), i amb *-s-* no en tenim d'antigues en català ni en llengua d'oc (*signe*, bestiar del S. XIII, Appel, *Chr.*, 125.10). Potser doncs *cisne* era castellanisme, si bé fomentat per homonimofòbia, en l'*Atlàntida*, tanmateix *cigne* en *Canigó*, i *cigne* era la forma que Verdaguer havia escrit en el seu original de l'*Atlàntida*: «y ab les cucales / y cignes de les aigües les cou l'incendi viu» (I, 34d) per més que li vagin posar *cisne* a l'ed. definitiva. Ja en OPou («*cigne* o *cisne*: *cycnus*», *TbPu.*, 44, «pluma de *cisne*», 180).

DERIV.: *Cigni*. *Cignids*.

CIGONYA, del ll. *cīcōniā* id. □ 1.ª doc.: Eiximenis. «Com totes --- responguessen que hoc, una *cegonya* qui estava alt en un arbre, respòs axí al leó ---», «respòs lo cervo: — Senyor, aquesta *cegonya* és fort conexas en si, car tota casa en què *-s* recull alegre ab lo joc que li fa de son bec, que mena axí com a teulètes morisques; no res menys, que serp ne llangardaix ne calapat no hi deixa, ans tot ho té bell e net», Eiximenis (*Terç*, § 496ss., *NCL* VI, 128.26, 137.18; i encara 130.26, 136.27, etc.). «Los romans adoraven imatges de besties e no --- de la *cegonya*, perquè a la vellea los fills la meten en lo niu e porten-li a menjar, e --- meten lo bech en aquella partida, e donen-li cristiri e ajuda --- e per sta rahó los romans no feyen ydola de *cegonya*», St. Vicent F. (*Quaresma*, 149.92).

La variant *cegonya* es troba encara en d'altres textos medievals (*DAG.*, *AlcM*; Aversó, § 564.4); *cigonya* en una narració dels *Eximplis e Miracles*, en el *Vocab.* català-alemany de 1502 (§ 1393), en el *DTó.*, 1660, etc., i avui és la del cat. central i, en general, del Princ. *AlcM* diu que en valencià i balear s'ha generalitzat el castellanisme *cigüenya*. No manca això de fonament, i ja és antic: perquè OPou ja donava *cigüenya* com a traducció del ll. *ciconia* (*TbPu.*, 44); i és que realment la *cigonya* és un ocell incomparablement menys freqüent, per la naturalesa mateixa dels llocs i de les cries, a les terres baixes i muntanyes escarriades dels Països catalans que en els alterosos «pàramos» de les terres dels xurros, del Baix Aragó i de Lleó, Castella i la Manxa. Tanmateix és exagerat el que diu *AlcM*. Avui es diu *sigüenya*, p. ex., a Alcoi, però *sigüenya* es manté viu a la Serra d'Aitana (J. G. M., 1955); a Mallorca anoto jo mateix *Es Pou de Sa Cigonya* a Sant Joan de Sineu, i *es pou de sa sigüenya*

a Campanet (1964); a Menorca hi ha un accident de costa *Sa Sigonya*, segons el mapa Mascaró (12H10), mentre que el vell mapa Sorà en deia *La Segonya* (lín. 8) (tant el dicc. menorquí de Febrer Cardona com el mallorquí de Tarongí porten *cigonya*). Com es veu, doncs, ha persistit en molts llocs la vella variant en *ce-*: a la Vall Ferrera a penes s'ha vist mai l'ocell, però el coneixen: a Tor com a *sigóyes*, a Àreu *segóyes*. Per a l'explicació del resultat fonètic *ci-* de *ci-*, veg. *LleuresC*, 195-6.

Hi ha hagut algunes accepcions tècniques (nàut., *BDC* XII, 22; tèxtil, *BDC* IV, 83) i translaticies, especialment «palanca, giny de treure aigua, consistent en una barra recolzada ---» (que és on es funda la comparació amb el llarg coll plegadís de l'animal que beu aigua i ronqueja): ja *DTó.*, 1660 «*cegonya*, artifici de traurer aygua: pertica putealis», «obra --- molt clara, per los dos finestrals grans que té oberts --- ab un cimbori al mitg de la peça, ab lluminars oberts y, sobre de ell, una *cigonya* disforme, feta de aram o coure, y dorada al foc, ab un sol als peus, que ab la *cigonya* roda tot senyalant los vents», B. de Maldà (*Excursions*, p. 42).

La cosa ve de lluny i ja la descriu Sant Isidor en la seva obra: «DE INSTRUMENTIS HORTORUM --- Telenem hortulani vocant lignum longum quo <h>auriunt aquas --- hoc instrumentum Hispani *ciconiam* dicunt, propter quod imitetur eiusdem nominis avem, levantes aqua ac deponentes rostrum, dum clangit» (*Etym.* xx, xv, 3). Sobretot en castellà és més conegut amb aquest sentit el derivat *cigonyal*, *-ñal* [Princ. S. xv]; el mateix es va dir també en forma diminutiva *CICONIOLA*, d'on prové la forma antiga *Cegonyoles* d'un poblet del Penedès després entès com *Ces Gonyoles*, com si contingués l'antic article popular de tipus mallorquí (avui *Les Gonyoles*, veg. Balari, *Orig. Hist. de Cat.*, s. v.): el retrobem en una forma *cigoniola* en un doc. d'Espanya de 902 (cita en el *Dicc. de Etim.* de Cabrera), en *cigüenela* del *Libro del Cavallero* de l'Infant Juan Manuel (Rivad. LIII, 250b 22) i en altres cites italianes i nàutiques que hi afegeixo en el *DCEC*, s. v. *cigüenya*.

DERIV.: *Cigonyal*; *cigonyar* (nàut., *BDC* XII, 22) i *encigonyar* (id.); *cigonyí*; *cigüenyo*. Cf. *encigranyar*, s. v. *encirat* (*CERA*).

CIGRÓ, i la seva variant *ciuró*, provenen del ll. *cīcērōne*, id. (tret de *CICER*, *-ERIS* amb el sufix dimin. *-ONE*), que va donar també l'oc. ant. *cizeron*, port. *sizirão*, i en el parlar friülà de Belluno *tsezaron*. □ 1.ª doc.: *ciurons*, 1249, Lleuda de Cotlliure (Alart, *RLR* IV, 252).

La forma *ciuró* és usual avui segons *AlcM* a Camprodon, Olot, Cadaqués, Port de la Selva, i la Catalunya francesa (Perpinyà, Prada, Montlluís, Fontpedrosa), i a Mall. i Men.; i PzCabrero la dóna com a eivissenca; *cigró* és de la resta del Principat,¹ i de tot el País Valencià. Tant *ciuró* com *cigró* es pronuncien amb *ʃ* en algunes localitats,² i JCoromines va registrar *sibró* a tres pobles del Pallars el 1934 (Es-